

*І. Піструїл, А. Главенчук***ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕРХНЬОПАЛЕОЛІТИЧНОЇ
СТОЯНКИ АНЕТІВКА 1**

У 2018 р. на західній околиці с. Анетівка були продовжені дослідження верхньопалеолітичної стоянки Анетівка 1, відкритої та дослідженої на площі 35 м² у 1978 р. В ході розкопок простежено наступну стратиграфію:

1. Сучасний гумусований ґрунт темного, до чорного кольору, в нижній частині — сірувато-жовтий, із залишками коренів рослин — 0—0,6 м;
2. Щільний лесоподібний суглинок сірувато-палевого відтінку, з великою кількістю вапнякових включень (глина-«білоглазка») — 0,6—1 м;
3. Еолово-делювіальний горизонт жовтувато-палевих лесоподібних суглинків зі стовпчастою структурою, зовнішньо нагадує похований ґрунт. Карбонатні включення зустрічаються рідко — 1—1,1 м;
4. Лес світло-жовтого кольору — від 1,1 м.

Археологічний матеріал, що фіксувався за горизонтами потужністю 0,25 м, зустрічався від денної поверхні до яскраво-жовтого лесу. В ході його камеральної обробки було виділено два «піки» залягання знахідок.

Матеріали досліджень стоянки Анетівка 1 1981 р. (розкоп 2, приблизно в 50 м на південь від розкопу 1978 р.) свого часу не були введені до наукового обігу. За шифрами встановлено, що відповідні крем'яні знахідки фіксувалися за горизонтами потужністю 25 см.

У 2005—2006 рр. були проведені невеликі за обсягом археологічні роботи, які поставили під сумнів виділення на пам'ятці двох шарів.

У 2014 р. та 2018 р. проведено дослідження для поточнення стратиграфії розкопу 1981 р. Зачистка, здійснена по південній та східній бровках розкопу 1981 р., показала стратиграфію в загальних рисах подібну до стратиграфії розкопу 1978 р. Однак є і деякі розбіжності. Не простежуються «піки» залягання археологічного матеріалу. Встановлено, що основна його кількість залягала на глибині 0,5—1 м від денної поверхні, безпосередньо над лесоподібними суглинками та супісками, у перехідному шарі.

Крем'яний матеріал з розкопів та зборів на поверхні однотипний та відноситься до епіоріньякської індустрії.

Культурний шар стоянки Анетівка 1, можливо, був частково перевідкладений. Він датується пізньоплейстоценовим часом. Подальші стаціонарні дослідження дадуть змогу знайти ділянки з непошкодженим культурним шаром та більш детально розібратися у деяких розбіжностях стратиграфії в різних розкопах цієї пам'ятки.

*І. Потехіна***АРХЕОГЕНЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ
ЕПОХ НЕОЛІТУ – РАННЬОГО ЕНЕОЛІТУ
В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Процес формування населення давніх культур на теренах України став об'єктом археогенетичних досліджень у контексті вивчення геномної історії Європи. Роботи проводяться в рамках міжнародного наукового співробітництва з генетичними лабораторіями Гарвардської Медичної Школи (США), університетів Гранд Веллі (США), Стокгольму і Упсали (Швеція), Копенгагену (Данія).

У дослідженні стародавнього геному людності України вже отримані результати для пізньомезолітичних і неолітичних груп Середнього і Нижнього Подніпров'я, популяції трипільської культури Волині, носіїв ямної, катакомбної культури та скіфів Північного Причорномор'я.

Аналіз мітохондріальної ДНК з могильників Маріупольського типу показав домінування гаплогрупи U, що свідчить про генетичну спільність з мезолітичними популяціями Скандинавії та лісової смуги Східної Європи. В окремих випадках тут виявлено мітохондріальні гаплогрупи H та C, остання притаманна східним євразійським групам.

Генетичні дослідження населення трипільської культури проводилися на зразках (3900 – 3500 cal BC) з печери Вертеба на Волині. Переважна більшість її мешканців були носіями Mт гаплогрупи H, яка пов'язує трипільців з анатолійськими і балканськими ранніми землеробськими групами. Ця гаплогрупа була характерною і для фермерських культур центрально-європейського неоліту, однак її частота у Вертебі вдвічі вища. Виявлена у одного мешканця Вертеби Mт гаплогрупа U8b1 вказує, можливо, на контакти з мисливцями степового Подніпров'я. Генетичний поліморфізм вивчається і у носіїв ямної культури Північного Причорномор'я, що відкриває перспективу у контексті індоєвропейської проблематики.

Встановлено, що в середовищі неолітичного населення протоєвропеїдного антропологічного типу з домінуючою Mт гаплогрупою U дніпро-донецької КІС, а пізніше і в ранньоенеолітичних популяціях регіону, в результаті контактів з трипільськими групами, які поступово просувалися у східному напрямі, з'являються носії гаплогрупи H, характерної для ранніх землеробів середземноморського типу. Ці ж генетичні лінії у різних співвідношеннях зберігаються і у антропологічно гетерогенного населення ямної культури.

Розширення аналізу генетичних маркерів давніх краніологічних комплексів сприятиме інтерпретації результатів археогенетичних досліджень. З урахуванням історичного і антропологічного контексту вони є перспективними для вивчення контактів, міграцій та історії формування населення України.

P. Родрігес

МОЛЕКУЛЯРНА АРХЕОЛОГІЯ: ПІДХІД МОЛЕКУЛЯРНОЇ БІОЛОГІЇ ДО ЗАДАЧ АРХЕОЛОГІЇ

Дослідження на стику різних галузей науки дозволяють застосувати принципово нові підходи до проблем, які вкрай важко або й неможливо розв'язати класичними методами. Так, на стику молекулярної біології та археології виникає молекулярна археологія – дослідження генетичного матеріалу з викопних решток.

Робочий процес в молекулярній археології поділяється на наступні етапи: отримання ДНК з решток, її очистка, ампліфікація, розшифрування (секвенування) та інтерпретація даних. Кожен з етапів має свої підводні камені, ноу-хау та особливості. На сьогодні доступні декілька готових рішень для таких задач від провідних виробників реагентів та обладнання. Більшість таких рішень і методик розвинулися з галузі криміналістики. Втім, нетривіальність завдання, зумовлена такими складнощами як мізерні кількості доступного матеріалу та природній розпад ДНК під дією факторів довкілля, примушує дослідників до винахідливості і постійного пошуку нових методів.

Молекулярна археологія може вирішувати такі проблеми як вивчення шляхів міграції давніх людей, процеси асиміляції населення в тій чи іншій місцевості, формування народів тощо. Робота з генетичним матеріалом давніх бактерій здатна пролити світло на особливості раціону наших предків, шляхи і швидкість поширення хвороб і багато іншого. Аналіз ДНК давніх рослин дає уявлення про становлення землеробства, зміни кліматичних умов у давнину.

Молекулярна археологія хоч і є відносно новим напрямком, але уже зарекомендувала себе рядом важливих відкриттів, наприклад, заперечивши теорію про походження людини розумної від неандертальців і виділивши останніх у незалежну гілку еволюції. Та ще більше цікавих відкриттів чекають попереду.